

Щербина Г. В.
студент 2 курсу магістратури
Київський національний університет ім. Т. Шевченка
Науковий керівник: ас., к.е.н. Івахненко І. С.

РИНОК ФІНАНСОВИХ ДЕРИВАТИВІВ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У сучасному світі деривативи відіграють важливу роль у розвитку біржового ринку, забезпечуючи виконання таких процесів:

- глобалізацію світових біржових ринків товарних і фінансових деривативів;
- розширення спектра інструментів на біржовому ринку деривативів, що забезпечується стрімким розвитком індустрії фінансового інжинірингу;
- підвищення ліквідності біржового ринку деривативів, яка базується на створенні спільних торговельних майданчиків між різними світовими біржами;
- домінування світового позабіржового ринку над біржовим, а також біржового ринку фінансових деривативів над товарними;
- скорочення частки біржових угод, які закінчуються поставкою товарів і перетворення світового біржового ринку на фінансовий інститут ціноутворення;
- електронізацію всіх операцій на ринках біржових деривативів.

Український ринок похідних цінних паперів є досить молодим і в значній мірі відрізняється від аналогічних ринків країн, які мають розвинену фінансову систему, і кількісно, і якісно. Так, обсяг світового ринку деривативів, за даними Bank of International Settlements, у 2013 році досяг рівня 710 трильйонів доларів США. Частка ВВП України у Світовому ВВП становить 0,24% (за даними Світового банку). На противагу цьому частка українського ринку деривативів у світовому обсязі становить лише 0,0003% [1; 2].

Дані щодо обсягів ринку деривативів наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Обсяг біржових контрактів з цінними паперами в Україні за період січень 2011-жовтень 2014, млн. грн

Цінний папір	2011	2012	2013	2013*	2014*
Акції	79 409,78	23 443,37	45 322,66	37 342,35	19 181,98
Облігації	21 526,27	26 363,75	49 410,51	38 547,28	27 906,35
Деривативи	23692,47	24 950,63	21 401,53	18 126,36	8 060,40
Державні облігації	99 128,94	179 127,70	351 328,71	282 218,04	473 459,30
Облігації місцевих позик	462,04	6 388,80	904,05	891,21	574,33
Загальний обсяг торгів	235 840,07	264 263,50	474 634,86	382 486,40	533 296,34

Побудовано автором на основі [1].

*- дані за 10 місяців відповідного року.

Частка деривативів (опціонів) становить лише 1,5% від загального обсягу випуску цінних паперів і значно поступається відповідним показникам в США або в Росії [1, с. 7].

Слід відзначити не тільки низьку частку обсягів деривативів на українському фондовому ринку, а і надзвичайно високий показник обсягів торгівлі державними облігаціями. Таким чином, зростання обсягів торгів на фондовому ринку досягається розповсюдженням неліквідних державних паперів через державні банки, а не розвитком торгівлі між приватними інвесторами.

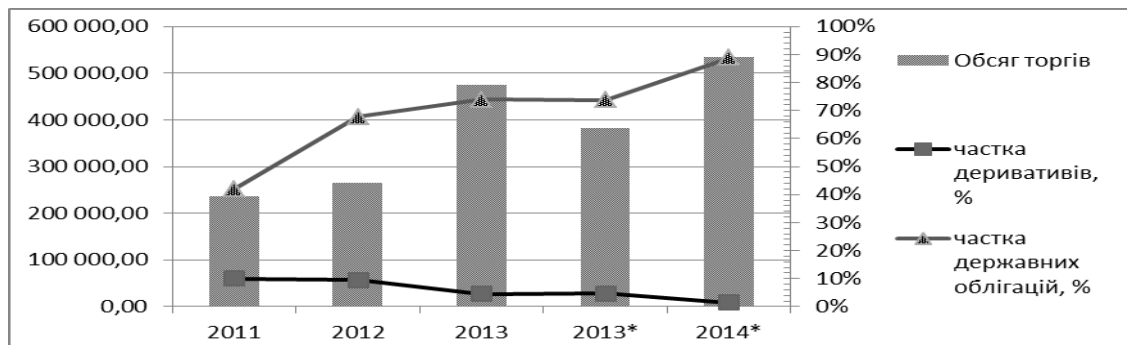

Рис.1.Обсяги торгів цінними паперами та їх питомі частки на українському фондовому ринку

З якісної сторони відмінності між національним ринком похідних цінних паперів та ринками розвинених країн ще помітніші.

Різна ступінь розвитку, адекватності і досконалості нормативно-правової бази функціонування деривативів, різні завдання учасників строкового ринку спричиняють несхожість фінансових інструментів навіть під однаковими назвами.

Національне законодавство дозволяє лише три види базисних активів: цінні папери, товари або кошти [3, с. 72-73], відповідно виділяється три види деривативів: фондові, товарні та валютні, з можливістю для їхніх характеристик бути базисними активами за певних умов. В світовій же практиці їх нараховується не менше восьми.

Має місце обмеження щодо емітентів та місця торгівлі цими цінними паперами: емітентами опціонів можуть бути тільки юридичні особи - торговці цінними паперами, які є членами фондових бірж або торгово-інформаційних систем (ТІС), і які повинні відповідати обов'язковим нормативам достатності власних коштів та іншими показниками; торгівля ф'ючерсами та опціонами може вестися тільки на біржах або в ТІС, тобто деривативи цих типів є виключно біржовими товарами [5].

Наразі в Україні відсутня і надійна та зрозуміла міжнародним інвесторам, дієва та належним чином законодавчо врегульована інфраструктура - інститут центрального контрагента, тобто центральна сторона для здійснення операцій, з авторитетним і надійним мажоритарним акціонером. Водночас створюється не дуже вигідне для українського ринку враження, що поки немає ліквідного та активного ринку, то немає потреби й у великих інвестиціях в інфраструктуру.

НКЦПФР підготовлено Проект Програми розвитку фондового ринку на 2015 – 2017, серед планованих результатів реалізації якої, зокрема, розширення практики залучення інвестицій з використанням інструментів ринку цінних паперів, покращення позицій України у рейтингах Світового банку за показником обсягу торгів та за показником відношення обсягу торгів до ВВП [4].

Однак, за відсутності базового закону про похідні фінансові інструменти, матимемо наслідком лише фрагментарне регулювання питань здійснення операцій на біржовому ринку.

1. Інформаційні довідки щодо розвитку фондового ринку України від Національної Комісії з цінних паперів та фондового ринку. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.ssmc.gov.ua>

2. Статистичний звіт Світового Банку [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://databank.worldbank.org/data/download/GDP.pdf>

3. Ляшенко Д.В. Основні тенденції розвитку ринку деривативів у структурі вітчизняного ринку цінних паперів / Д.В. Ляшенко // Управління розвитком. - 2012. - №12. - С. 37 - 40 [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/1386>

4. Програма розвитку фондового ринку Національної Комісії з цінних паперів та фондового ринку. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.nssmc.gov.ua/fund/development/plan>

5. Квактун О.О. Особливості участі України на світовому ринку деривативів / О. О. Квактун // *Економічний простір*. - 2014. - № 83. - С. 16-24. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecpros_2014_83_4.pdf